

SUPERVIZIJA BANAKA U UVJETIMA GLOBALIZACIJE

BANKING SUPERVISION IN TERMS OF GLOBALIZATION

Marinko Markić
Ljiljana Vasić

SAŽETAK

Banke su jedne od većih „skladišta“ ukupnih ušteđevina pojedinaca i obitelji. Gubitak sredstava koja su deponovana u banke, usljed bankrotstva banke bi značilo katastrofu kako za pojedinca tako i za nacionalnu privredu. Bankarska supervizija, predstavlja glavnu polugu uspješnog funkcionisanja bankarstva i odgovor države na prijetnje iznutra i iz okruženje, koje ugrožavaju stabilan bankarski sistem. Bankarski menadžment ima glavnu ulogu u obezbjeđivanju sigurnosti, efikasnosti i profitabilnosti poslovanja banaka, a nadzor nad poslovanjem banke vrši državna institucija za prudencionu superviziju. Institucionalnu osnovu regularnog okvira supervizije u BiH čini: Agencija za bankarstvo Federacije BiH (FBA) u Federaciji BiH i Agencija za bankarstvo Republike Srpske u Republici Srpskoj. Zadaci supervizije se mogu svrstati u tri kategorije: amortizacija poremećaja, zaštita depozita i zaštita povjerenja. Predmet supervizorskog posmatranja pri rangiranju banaka su: finansijski, upravljački i rukovodni aspekt, te ispravnost primjenjivanih politika i procedura i stepen implementacije propisanih standarda i principa. U posljednjem desetljeću sa razvojem novih finansijskih instrumenata opšteprihvaćeni stav da je nužno osigurati sistem nadzora koji će adekvatno obuhvatiti sve djelove finansijskog sistema te djelotvornim nadzorom osigurati stabilnost cijelog sistema.

Ključne riječi: bankarski sektor, bankarski menadžment, banke, supervizija, sigurnosna regulacija, finansijski sistem, Bazel I, Bazel II, Bazel III, globalizacija, finansijski instrumenti

Key words: banking, bank management, bank supervision, safety regulation, financial system, Basel I, Basel II, Basel III, globalization, financial instruments

ABSTRACT

Banks are one of the larger "warehouse" total savings of individuals and families. The loss of the funds deposited in the bank, due to the bank's bankruptcy would mean disaster for both the individual and for the national economy. Banking Supervision, represents the main lever of the successful functioning of banking and the state's response to threats from inside and from the region, threatening the stable banking system. Bank management has a key role in ensuring the safety, efficiency and profitability of banks and supervision of the bank performed by the state institutions for prudential supervision. The institutional framework of the regular supervision in BiH is: Banking Agency of the Federation of Bosnia and Herzegovina (FBA) and the Banking Agency of the Republic of Serbian in Republic of Serbian. Supervisory tasks can be classified into three categories: depreciation disorder, deposit protection and the protection of the trust. Subject to supervisory observation for ranking banks are: financial,

managerial and managerial aspects, the correctness of policies and procedures applied and the level of regulatory standards and principles. In the last decade the development of new financial instruments a generally accepted view that it is necessary to provide a surveillance system that will adequately cover all parts of the financial system and effective supervision to ensure the stability of the whole system.

UVOD

Bankarski sektor bitan je dio nacionalne ekonomije. Banke se bave prikupljanjem novčanih sredstava, podržavaju platni promet i najveći su izvor novčanih sredstava na tržištu. Stabilno i sigurno poslovanje banaka stoga je izuzetno važno za razvoj sigurne i stabilne ekonomije. Da bi mogli nadzirati efikasnost banaka izuzetno je važno računovodstvo banaka, odnosno finansijski izvještaji o poslovanju banaka. Bankarsku superviziju možemo definisati kao tradicionalni koncept nadzora bankarskog sektora od strane nadležnih državnih institucija, a sve u cilju održavanja sigurnosti i stabilnosti bankarskog sektora, odnosno održavanje stabilnosti finansijskog sistema. Istorijski posmatrano, u periodu između 1930-1980-tih, glavni cilj supervizije se odnosi na sigurnost banaka i sprečavanje mogućeg bankrota. Uvođenjem obaveznog odnosa kapitala i rizične aktive, nastojala se obezbjediti zaštita depozitara od mogućeg gubitka i povećanje povjerenja u bankarski sistem.

Glavni ciljevi bankarske supervizije su:¹

- osiguranje solventnosti, ograničenje bankrota;
- osiguranje likvidnosti banke;
- osiguranje efikasnosti-pružanje usluga uz najmanje moguće troškove;
- zaštitu deponenta banke od gubitka koji mogu da nastanu ukoliko banke ulaze u pretjerano visoke rizike, naročito ako

nemaju odgovarajuće pokriće za te rizike;

- sistemsku poziciju banaka u platnom prometu (alokaciji kredita) i tržišnoj korporacijskoj kontroli kompanija na realnom sektoru ekonomije

Institucionalnu osnovu regularnog okvira supervizije u BiH čini: Agencija za bankarstvo Federacije BiH (FBA) u Federaciji BiH i Agencija za bankarstvo Republike Srpske u Republici Srpskoj. Zadatak Agencija je da obezbjedi dosljedno sprovođenje regulatornih mjera i pravila, a sve u cilju da banke funkcionišu na sigurnim i zdravim osnovama te da očuva stabilnost i povjerenje u bankarski sistem.

ZNAČAJ SUPERVIZIJE

Zašto su banke strogo regulisane? Veliki je razlog za težak teret supervizije. Banke su jedne od većih „skladišta“ ukupnih ušteđevina pojedinaca i obitelji. Gubitak sredstava koja su deponovana u banke, usljed bankrotstva banke bi značilo katastrofu kako za pojedinca tako i za nacionalnu privredu. Kako bi se zaštitili deponenti, koji najčešće nemaju finansijsko znanje i prave informacije neophodne za pravilnu procjenu stvarnog finansijskog stanja banke. Visoka rizičnost kreditnih plasmana i neodgovarajući sistem od rizika dodatno generiše potrebu postojanja efikasne bankarske supervizije. Bankarska supervizija, uz zaštitnu funkciju kapitala banke, predstavlja glavnu polugu uspješnog funkcionisanja bankarstva i odgovor države na prijetnje iznutra i iz okruženje, koje ugrožavaju stabilan bankarski sistem. Bankama neposredno upravlja bankarski menadžment uz generalnu kontrolu od strane vlasničke strukture. Bankarski menadžment ima glavnu ulogu u obezbjeđivanju sigurnosti, efikasnosti i profitabilnosti poslovanja banaka, a nadzor nad poslovanjem banke vrši državna institucija za prudencionu superviziju. Kod nas Agencija za

bankarstvo FBiH. Glavni razlozi zašto su banke predmet vladinih regulacija:

- zaštita sigurnosti ukupnih ušteđevina,
- kontrola opskrbe novcem i kreditima radi ostvarivanja širih ekonomskih ciljeva države (kao što su to visoka zaposlenost i niske stope inflacije)
- povećanje povjerenja javnosti u finansijski sistem, tako da štednja prelazi u proizvodne investicije, a da se plaćanja dobara i usluga obavljaju brzo i učinkovito,
- izbjegavanje koncentracije finansijske snage u rukama nekolicine pojedinaca i institucija,
- odobravanje kredita i pružanje ostalih usluga vladi, kao i plaćanje poreza na dobit,
- pomoć ekonomskim sektorima koji imaju posebne kreditne zahtjeve (kao građevinarstvo, malo poduzetništvo i poljoprivreda).

Bilo kako, regulacije moraju biti uravnotežene i ograničene tako da a) banke mogu razviti nove uloge koje tržište zahtjeva, (b) konkurencija na području finansijskih usluga ostane dovoljno jaka kako bi tržištu osigurala razumne cijene i odgovarajući kvantitet i kvalitet usluga, i (c) odluke privatnog sektora ne budu protumačene na pogrešan način i da tako ne utječu na krivo raspoređivanje i potrošnju skromnih izvora sredstava.

ZADACI SUPERVIZIJE

Bankarska supervizija je tradicionalni koncept nadzora bankarskog poslovanja od strane nadležnih državnih institucija.

Zadaci supervizije su:

- amortizacija poremećaja
- zaštita depozita
- zaštita povjerenja.

Amortizacija poremećaja-bankarski sektor je regulisan nizom zakona i podzakonskih akata donesenih i dograđivanih proteklih godina, a koji obezbjeđuju pogodan

ambijent za njegovo efikasno funkcionisanje. Ukoliko je poslovanje banaka u skladu sa zakonom i podzakonskim aktima manje će doći do poremećaja, a supervizija ima zadatak da poremećaje amortizira.

Zaštita depozita-generalno je prihvaćeno da osiguranje depozita kod banaka predstavlja bitnu institucionalnu komponentu savremenih finansijskih sistema sa dvostrukim ciljem: da se obezbjedi stabilnost finansijskog sistema kao i da se zaštite ulagači u štedne depozite kod banaka u slučaju nesolventnosti. U našoj zemlji zaštitu depozita pruža nezavisna finansijska institucija Agencija za osiguranje depozita BiH. Trenutno su osigurani na iznos od 20.000KM. Agencija za osiguranje depozita BiH, sa svoje strane reguliše uslove osiguranja bankarskih depozita, čime se jača sigurnost depozita i podstiče povjerenje u bankarski sistem.

Zaštita povjerenja je temeljni uslov za porast depozitnog potencijala banaka i važan motiv i zadatak bankarske supervizije. Visoka rizičnost kreditnih plasmana i neodgovarajući sistem zaštite od rizika (nerazvijeno finansijsko tržište, nedostupnost tržišnih informacija, potkapitalizovanost banaka, nereformisan pravosudni sistem) dovodi do nepovjerenja u bankarski sistem.

Pomoću kvalitativnih i kvantitativnih tehnika FBA posebno nadzire i utvrđuje:

- osnivanje i poslovanje :usaglašenost akata sa zakonom, uspostavljanje i održavanje minimalnih uslova za osnivanje poslovnih banaka;
- kapital: snagu i adekvatnost kapitala banaka
- upravljanje, nadzor i rukovođenje: način, kvalitet, adekvatnost upravljanja, nadzora i rukovođenja bankom
- profitabilnost: stabilnost poslovanja i mogućnost ostvarivanja dobiti banke;
- likvidnost: način obezbjeđenja i stepen održavanja likvidnosti u poslovanju banke;
- aktivu: nivo rizičnosti i stepen naplativosti aktive i odgovarajućih

- vanbilansnih stavki, koncentracije rizika, prekoračenja zakonskih ograničenja, poslovanje sa povezanim licima i druge specifične kategorije;
- adekvatnost zaštite od kamatnih, deviznih, vanbilansnih i drugih rizika banke;
 - adekvatnost interne metodologije praćenja, kontrole i ocjene kvaliteta i sigurnosti poslovanja banke;
 - adekvatnost primjene metodologije praćenja i kontrole platnog prometa;
 - adekvatnost procedura i internih kontrola u cilju otkrivanja i sprečavanja transakcija koje uključuju kriminalne aktivnosti, pranje novca ili aktivnosti koje podržavaju terorizam.

METODI SUPERVIZORSKOG NADZORA

Superviziju banaka, FBA obavlja na sljedeći način:

- praćenjem izvještaja, informacija i podataka koje banka dostavlja FBA;
- neposrednim pregledom poslovnih knjiga, knjigovodstvene kao i druge dokumentacije u banci i kod komitenata banke;
- rangiranjem pokazatelja poslovanja banaka komparacijom sa minimalnim, prosječnim domaćim i poznatim inostranim standardima.

Off-site (nadzor analizom finansijskih izvještaja) obuhvata:

- utvrđuje stanje likvidnosti, solventnosti, zarada, kvalitete aktive i dr;
- prati trendove (signale sistema ranog upozorenja)
- analizira nominalne i relativne promjene stanja
- provjerava usklađenost sa zakonima/odlukama
- evidentira glasine i informacije iz novina.

On-site (izravni nadzor) obuhvata:

- utvrđuje opšte stanje banke (stabilnost i sigurnost)
- utvrđuje adekvatnost politike i procedura
- utvrđuje tačnost poslovnih evidencija
- utvrđuje adekvatnost upravljanja rizicima
- utvrđuje adekvatnost revizije
- provjerava usklađenost sa zakonima/odlukama/standardima.

RANGIRANJE POKAZATELJA POSLOVANJA BANKE

Intenzitet supervizorske pažnje i stepen njene zabrinutosti za pojedine banke mora da zavisi isključivo od rezultata objektivnog rangiranja banaka, a ne od zahtjeva od pojedinih interesnih grupa. Predmet supervizorskog posmatranja pri rangiranju banaka su: finansijski, upravljački i rukovodni aspekt, te ispravnost primjenjivanih politika i procedura i stepen implementacije propisanih standarda i principa. Po izvršenom rangiranju banka dobiva kompozitni (jedinstveni) rang, koji je zasnovan na pojedinačnom rangiranju šest osnovnih pokazatelja o finansijskom i operativnom stanju banke i to:

- adekvatnost kapitala banke;
- kvaliteta aktive banke;
- kvaliteta organa upravljanja i rukovođenja bankom;
- kvaliteta i razina profitabilnosti banke;
- adekvatnost likvidnosti banke;
- osjetljivost banke na tržišne rizike.

Vrste nadzora poslovanja banaka

- redovni nadzor cjelokupnog poslovanja
- ciljani nadzor određenog područja poslovanja
- nadzor izvršenja naloženih mjera.

ORGANIZACIONI MODELI SUPERVIZIJE BANAKA U EVROPI I SVIJETU

Financijski sistem neke države najvećim djelom čine depozitne institucije, osiguravajuća društva i razne vrste fondova. Praksa do prije desetak godina bila je da svaki pojedini segment financijskog sistema nadzirala zasebna agencija zbog toga i što su razne vrste financijskih institucija bile strogo odjeljene. U posljednjem desetljeću sa razvojem novih financijskih instrumenata te razlike postepeno nestaju te postoje opšteprihvaćeni stav da je nužno osigurati sistem nadzra koji će adekvatno obuhvatiti sve djelove financijskog sistema te djelotvornim nadzorom osigurati stabilnost cijelog sistema. Međutim, rasprave o tome kako optimalno organizovati institucionalni ustroj nadzora bankarskog sistema, a da on efikasno osigura stabilnost financijskog sistema pokazuju da ne postoji rješenja u zemljama EU u proteklom razdoblju i nadalje uočava prisutnost nekoliko osnovnih modela institucionalnog ustroja nadzora banaka :

1. Model koji je utemeljen na specijalizaciji (primjenjen u Hrvatskoj, Italiji Portugalu....)
2. Dualni model (primjenjen u Finskoj)
3. Model potpune integracije nadzornih tijela u jednoj agenciji (primjenjen u Švedskoj, Danskoj, Luksemburgu i Velikoj Britaniji).

Činjenica je da svaka država i njen financijski sistem imaju određene specifičnosti koje uslovljavaju odabir pojedinih modela. Takođe i propisi EU ne određuju tj. ne propisuju jedinstven model ustroja jedinstvenog modela za zemlje članice, uprkos prisutnoj konvergenciji zemalja članica.

Ključnim se smatra bliska saradnja i razmjena među institucijama odgovornim za stabilnost financijskog sistema u pojedinoj zemlji, ali i među zemljama s obzirom na prisutnu međusektorsku i

međunarodnu integraciju financijskih sistema. U skladu s tim sporazumi EU podržavaju aktivnu ulogu centralnih banaka zemalja članica EU u nadzoru banaka. Aktivna uloga centralnih banaka u nadzoru bankovnih institucija i raspoloživost relevantnih informacija nužan je preduslov efikasnog praćenja rizika financijskog sistema, mogućnosti centralne banke da ocjeni systemske implikacije pojedinih kretanja i aktivnosti financijskih subjekata za novčano tržište, tržište kapitala i platni sistem kao i koordinaciju sa funkcijama centralne banke koji se obavljaju na razini evrosistema, stav je Evropske centralne banke. Uz navedeno pretpostavlja se da ustroj nadzora banaka bez obzira na prihvaćeni model u pojedinoj zemlji treba razviti primjeren mehanizam upravljanja financijskim krizama koji će razviti efikasno funkcionisanje postojećih financijskih aranžmana s naglaskom na bliskoj saradnji svih sudionika te koji će osigurati raspoloživost tačnih informacija o financijskoj poziciji posebno onih značajnih financijskih institucija, pravni okvir koji će osigurati pravodobnu razmjenu informacija među nadzornim tijelima, sporazume o koordiniranju nadzornih tijela za najznačajnije financijske institucije. Stoga, opšte odrednice postoje ali ne i jedinstveno rješenje za sve svaka država i njen financijski sistem ima određene specifičnosti koje treba uzeti u obzir pri odabiru modela nadzora ili promjene modela nadzora. generalno se razlikuje situacija u zemljama sa razvijenim financijskim sistemima u odnosu na zemlje gdje je financijski sisten na nižem stepenu razvoja.

RAZVIJENI FINANSIJSKI SISTEMI

U razvijenim financijskim sistemima nastaju razlike između raznih oblika financijskih institucija a nisu rijetka ni vlasnička povezivanja osiguravajućih

društava i banaka. Osiguravajuća društva također koriste kredite od banaka te se tako kreditni rizik disperzira. U tim državama je logično da nadzor teži objedinjavanju ili vrlo velikom stepenu koordinacije rada da bi uspješno nadzirale cjelokupni finansijski sistem. Uobičajni je mehanizam kontrole preko parlamenta koji imenuje direktora nadzorne agencije.

SREDNJE RAZVIJENI I NERAZVIJENI FINANSIJSKI SISTEMI

U srednje razvijenim i nerazvijenim finansijskim sistemima potrebe se većinom finansiraju kreditima banaka. Finansijskim sistemom dominiraju banke. Uobičajno je da su u takvim sistemima i supervizije asimetrično razvijene. Nadzor banaka raspolaže kvalitetnijim resursima i često djeluje u sklopu centralne banke što joj omogućava neovisnost, kvalitetno finansiranje i logističku podršku i privlačenje kvalitetnog kadra. U takvoj situaciji teško je sa sigurnošću govoriti koji je model bolji: model utemeljen na specijalizaciji, dualni ili model integracije nadzornih agencija odnosno njihovog objedinjavanja u jednu instituciju. Osim poteškoća spajanja nadzornih tijela koji je prisutan i u razvijenim finansijskim sistemima javlja se problem neovisnosti nadzora. Osnovni problem ovakvog rješenja jest nekompatibilnost ciljeva nadzora i centralne banke kao monetarne vlasti. Dok je osnovni cilj nadzora banaka zaštita štediša te stabilnost i sigurnost bankovnog sistema u cjelini, primarni cilj centralne banke je ostvarenje i održavanje stabilnosti cijena.

Iz ovoga se može zaključiti, da neovisno o modelu koji se odabere u finansijskim sistemima u razvoju posebno treba voditi računa o tome da se ne ugrozi primarni cilj svakog nadzora a da se postigne zajednički cilj svih nadzornih tijela, a to je stabilnost finansijskog sistema.

SAGLEDAVANJE I POTREBE ZA SIGURNOSNOM KONTROLOM

Za banke u privredama razvijenih zemalja zapada kažemo da imaju jedinstveni položaj zahvaljujući njihovoj dominantnoj ulozi primaoca depozita, kreditora i posrednika u platnom prometu, što je utjecalo da poslovanje bankarskog sektora bude jedno od najregularnijih te se bankarski sektor tretira kao sektor od posebnog javnog interesa.

U Bosni i Hercegovini banke se tretiraju institucije koje će osiguravati sredstva za veliki broj namjena po povoljnim uvjetima, prije svega da podupru ulaganja u privatni sektor i infrastrukturu, ali i za zadovoljenje pojedinaca za sredstvima. Od banaka se također očekuje da odlože plaćanje komitentima koji su trenutno zapali u finansijske teškoće, ali i da pribave depozite koji su praktično nerizični i sa konkurentnom kamatnom stopom. Uz sve to banke trebaju da osiguraju brz, pouzdan i jeftin platni promet. Ovako postavljeni visoki zahtjevi pred banke Bosne i Hercegovine čine da je bankarski sistem danas najvažniji dio finansijskog sistema Bosne i Hercegovine, nezavisno od dostignutog stepena razvoja. U Bosni i Hercegovini, finansijski posrednici uključujući i banke obavljaju nekoliko vrsta usluga: prikupljanje štednje, odobravanje kredita poduzećima pogodnim za ulaganje, poslove platnog prometa i stvaranje instrumenata za upravljanje rizicima. Od same pojave banaka, njihovo poslovanje je po pravilu strogo regulirano i kontrolirano od strane države. Razlog tako velikoj zainteresiranosti države za poslovanje banaka je u isključivo u velikoj finansijskoj, a sa tim i velikoj političkoj moći banaka pa je stoga država uvijek nastojala da organizira finansijsku moć banaka kako bi im stavila do znanja da ona jedina posjeduje političku moć u društvu nastojeći istovremeno da sačuva isključivo pravo kreiranja papirnog novca. Država preko svojih nadležnih institucija nije dozvoljavala iznenadni i neočekivani

bankrot neke banke pa je u tom smislu reguliranja i uspostavljanja kontrolu poslovanja banaka. Bankari, nadzorne institucije, i javnost, svaki za sebe imali su svoj udio u razvoju postojećih sistema reguliranja i kontrole poslovanja banaka, koji je uspostavljen u cilju zadovoljenja različitih potreba i imao je važnu ulogu pri utvrđivanju standarda prema kojima banke pružaju svoje usluge.

Regulacija sigurnosti i kontrola banaka uključuje objektivnu procjenu bančine solventnosti, ocjenu rizičnosti aktive banaka, procjenu kreditnog rizika, tržišnog rizika i identifikaciju oblasti rizika i potencijalnih problema u kojima je neophodno preuzimati konkretne mjere i aktivnosti, na nivou pojedinačnih banaka ili cjelokupnog bankarskog sektora. Stoga zaštitu stabilnosti bankarskog sektora ima najbitniju ulogu pri alokaciji novčanih sredstava, uspostavljanjem limita u odnosu na kreditiranje propisanim standardom u odnosu na visinu kapitala i ustanovnjavanjem odgovarajuće regulacije sigurnosti i kontrole banaka. Efikasna regulacija i kontrola banaka podrazumijeva adekvatnu regulativu iz navedene oblasti i istovremeno postojanje sistema zakonskih propisa koji reguliraju postojanje banaka, precizno definiran računovodstveni sistem i standarde, efikasno funkcioniranje nezavisne revizije i mogućnost objavljivanja podataka o financijskom poslovanju banaka. Izučavanje sistema regulacije i kontrole nad bankama ima više razloga ali dva su najvažnija.

Prvi razlog je praktične prirode, jer svi učesnici u privrednom životu obavljaju neke transakcije preko, odnosno putem banaka i potrebno im je određeno znanje da bi te poslove mogli obavljati. Poznavanje načina na koji je regulirano poslovanje banaka može nam biti od koristi i pomoći pri obavljanju tih transakcija kao i poznavanje funkcioniranja bankarskog sektora.

Drugi razlog je da se uvjerimo da on štiti interese svih učesnika osiguravajući razvoj konkurentskog bankarskog sektora.

Regulacija i nadzor nad bankama i njihovim poslovanjem postale su predmet živog interesovanja tokom zadnjih nekoliko godina, podstaknuto brojnim činovima, a posebno finansijskim slomovima nekih banaka i drugih finansijskih institucija i implikacijama tih slomova na porezne obveznike. Suvremeni sistemi regulacije i kontrole nad bankama daleko su više rezultat praktičnih pokušaja i promašaja u nalaženju optimalnih rješenja da se smanje konflikti interesa i poveća efektivnost bankarskih sektorak, nego što su plod teorijskih istraživanja. Pojedini segmenti sigurnosne regulacije i kontrole nad bankama obrađeni su u literaturi vrlo detaljno, dok cjelovita teorijska analiza ove materije još nije izvršila.

Bazelski komitet donosi program reformi za primjenu lekcija iz krize, kojim se izvršava mandat za reformu bankarskog sektora dobijen od G20 na samitu 2009. godine, u Pittsburgu. Ovaj izvještaj izlaže ključne elemente programa reformi i budućeg rada na jačanju otpornosti banaka i globalnog bankarskog sistema. Krizu su pojačale slabosti u bankarskom sektoru i ekscenčni leveridž, neadekvatan kapital niskog kvaliteta i nedovoljni amortizeri za likvidnost. Kao odgovor na krizu u bankarskom sektoru Komitet donosi reforme kojim nastoji da unaprijedi sposobnost bankarskog sektora da apsorbira šokove koji nastaju iz finansijskog i ekonomskog stresa, kakav bilo da je njegov izvor, smanjujući rizik prelivanja iz finansijskog sektora na realnu ekonomiju.

Reforma jača mikroprudencijalnu regulativu, na bankarskom nivou, što će pomoći povećanju otpornosti pojedinačnih bankarskih institucija u periodima stresa. Reforma ima i makroprudencijalno usmjerenje, bavljenje rizicima širom sistema, koji se mogu nagomilavati u bankarskom sektoru, kao i procikličnim pojačavanjem ovih rizika tokom vremena. Oba pristupa superviziji međusobno su povezani, jer veća otpornost na nivou pojedinačne banke umanjuje rizik od

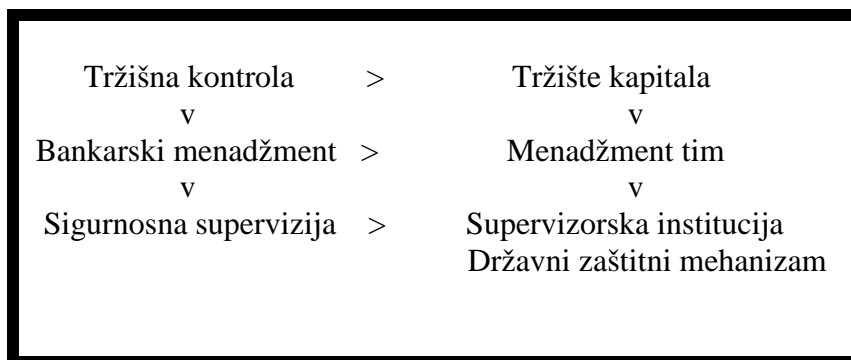
šokova širom sistema. Ovi standardi za rješavanje rizika pojedinačnih firmi i širih sistemskih rizika nazivaju se „Bazel III“. Izrada Bazela III je jedna od posljedica globalne krize i sa njim se donose značajna pojačanja koncepta rizičnog kapitala iz Bazela II. Bazel III čine gradivni dijelovi, koje su dogovorili i objavili Komitet i Guverneri i šefovi supervizije između jula 2009. i septembra 2010. godine.

Bazelski komitet za bankarsku superviziju pruža forum za redovnu saradnju o pitanjima bankarske supervizije. Nastoje da

unapređuje i jača supervizijsku i upravljačku praksu globalno.

Komitet čine predstavnici centralnih banaka i supervizorskih vlasti. Sekretarijat Komiteta ima sjedište u Banci za međunarodna plaćanja, Bazel, Švajcarska. Upravljačko tijelo Bazelskog komiteta je Grupa guvernera centralnih banaka i šefova supervizije, koju čine guverneri centralnih banaka i šefovi supervizije iz zemalja članica. U 2009. godini članstvo Bazelskog komiteta se udvojstručilo, sada ga predstavljaju viši zvaničnici iz 44 2009 centralne banke i supervizijski vlasti.

STRUKTURA MEHANIZMA KONTROLE U SUVREMENOM BANKARSTVU

Centralnu poziciju u generalnom konceptu kontrole banaka ima bankarski menadžment s obzirom da u tržišnoj ekonomiji sve tržišne institucije, uključujući tu i banke trebaju da sami osiguravaju efikasnost i stabilnost svog poslovanja. To se u bankarstvu prvenstveno sastoji u povoljnim performansama na polju profitabilnosti, likvidnosti i upravljanju bankarskim rizicima, s tim što su performance bankarskog menadžmenta pod kontrolom tržišnog mehanizma i kontrole supervizorske institucije. Uloga tržišnog mehanizma i tržišne discipline sastoji se u tome da se performance svake banke procjenjuju na tržištu. Prije svega tu se ima u vidu tržište kapitala na kojem dolazi do skoka ili pada cijena akcija svake banke, a zavisno od cijene njenih akcija zavisi i njezin kreditni rejting i njena daljnja

kreditna ekspanzija. Veoma je važno za dizajniranje sigurnosne kontrole bude usaglašeno sa konkretnim ambijentom u kojem djeluju kao i procijenjenim efektima djelovanja tržišne kontrole (discipline). Mada se u suvremenom bankarstvu i razvijenim tržišnim ekonomijama ide na preispitivanje i izvjesno smanjenje državne sigurnosne mreže, ipak neki oblici državnih sigurnosnih mreža, mada u modificiranom obliku za sada ostaju, a sigurnosna kontrola bi trebala da pokrije rezidualni prostor u pogledu bankarskih rizika, posebno u smanjivanju sistemskih rizika u bankarstvu. Međutim, treba voditi računa da bi sa jedne strane pretjerana tvrdoća u kontrolnoj politici mogla da dovede do uzdržavanja banaka od odobravanja kredita čak i zdravim poduzećima, a sa druge strane suviše labava kontrolna politika težina da

vremenskim pomakom dovede do povećanih gubitaka i stečajeva banaka. Sigurnosna regulacija i kontrola imaju suštinsku ulogu u unapređenju financijske snage tim da treba da ona poboljša i unaprijedi tržišno funkcioniranje i da uspostavlja pravila i mehanizme te omogućuju pravovremeno otkrivanje teškoća u poslovanju banaka sa ciljem da se izbjegnu razni potezi financijskog sistema, posebno lančani stečaj.

Za uspostavljanje sigurnosne regulacije i kontrole nad poslovanjem banka postoji više razloga i to:

1. Mogući sistemski problemi koji su povezani sa eksternim faktorima
2. Otklanjanje tržišnih nedostataka
3. Potreba da se plati poslovanje banaka i prisutna ekonomija u njihovom poslovanju
4. Zahtjev za povjerenjem potrošača
5. Moralni hazard povezan sa objelodanjivanjem prioriteta države da stvori siguran bankarski sektor, uvođenje instituta garanta u posebnoj instanci, osiguranje depozita i obeštećenje malih ulaganja
6. Zahtjevi klijenata za reguliranjem u cilju osiguranja određenog nivoa sigurnosti i nižih troškova vršenja poslovnih transakcija.

Sigurnosna kontrola je prema tome oblik implementacije državne regulacije na financijskom tržištu.

ODGOVOR BAZELSKOG KOMITETA NA FINANSIJSKU KRIZU

Za 2007. godinu mnogi kažu da je svitanje nove ere - na makro nivou bilo je malo ljudi koji su se opirali tom mišljenju. Oni su upozoravali na neodrživ rast kredita, ali su oni bili samo „kap u moru“. Na mikro nivou „malo ljudi je slagalo djelove slagalice. Prije krize, Bazelski komitet je već počeo da radi na nizu pitanja koja su se pokazala kao centralni elementi Bazela III:

ta pitanja uključuju jače zahtjeve za kapitalom za knjigu trgovanja, reviziju definicije kapitala, reviziju globalne supervizije likvidnosti, stres testiranje, vrednovanje i kreditni rizik partnera. Bazel III čine sljedeći dijelovi:

- povećanje kvaliteta kapitala kako bi se bankama obezbjedila veća sposobnost da apsorbiraju gubitke na bazi „going concern“ i „gone concern“;
- povećanje pokrivenosti rizika okvirom za kapital, naročiti u trgovinskim aktivnostima, sejkuritizaciji, izloženostima vanbilansnim mehanizmima i izloženostima kreditnom riziku partnera koji proizilaze iz derivata;
- povećanje nivoa minimalnih zahtjeva za kapitalom, uključujući povećanje minimalnog zahtjeva za akcionarskim kapitalom sa 2% na 4,5% kao i amortizer za očuvanje kapitala od 2,5%, dovodeći ukupan zahtjev za akcionarskim kapitalom na 7%;
- uvođenje međunarodnog harmonizovanog koeficijenta leveridža koji će služiti kao brana u mjerenju kapitala na osnovu rizika i obuzdati rast ekscenog leveridža u sistemu;
- povećanje standarda za proces supervizijskog pregleda (Stub 2) i za javna objelodanjivanja (Stub 3), zajedno sa dodatnom smjernicom u oblastima dobre prakse vrednovanja, stres testiranja, upravljanja rizikom likvidnosti, korporacionog upravljanja i kompenzacijama;
- uvođenje minimalnih globalnih standarda likvidnosti koji se sastoje od koeficijenata pokrivenosti kratkoročne likvidnosti i dugoročnog, strukturalno neto stabilnog koeficijenta finansiranja,
- unapređenje formiranja kapitalnih amortizera u dobrim vremenima iz kojim se može vući u periodima stresa, uključujući amortizer za zaštitu kapitala i kontraciklični amortizer za zaštitu bankarskog sektora od perioda ekscenog rasta kredita.

Bazelski Komitet je preko tri stuba Bazela II, postavio temelje za regulatorni model koji promoviše sigurnije banke. Ovaj okvir ostaje danas validan. Bazel III je njegov produžetak - ali sa kritičkim dodacima, kao što su koeficijent leveridža, makroprudencijalni plašt i okvir likvidnosti. Sada ono što se zahtjeva za primjenu tih novih pravila jeste jaka supervizija.

Kriza nas je posjetila, ne samo na značaj dobrih standarda, već isto je tako podvukla da njih moraju pratiti jača primjena i rigorozno supervizorsko praćenje. Jaka regulativa, kao što je Bazel III, samo je polna tačka i čak to postaje neefektivno bez jake supervizije. Supervizori moraju ponekad da preduzimaju aktivnosti koje nisu popularne kod pojedinačnih banaka ili kod pretežnog javnog mijenja. Osim ovog elementa, drugi bitan element efikasnosti supervizije je saradnja i koordinacija sa drugim supervizorima.

Bazel III predstavlja značajan korak u pomaganju da se unaprijedi otpornost i solidnost finansijskih institucija ili G-SIFI. Isto tako sa Bazelom III je uveden globalni okvir za zahtjeve za likvidnošću što je bilo glavno dostignuće Bazelskog komiteta.

ZAKLJUČAK

Bankarska supervizija predstavlja glavnu polugu uspješnog funkcioniranja bankarstva i odgovor države na prijetnje iznutra i iz okruženja, koje ugrožavaju stabilan bankarski sistem. Bankama neposredno upravlja bankarski menadžment uz generalnu kontrolu od strane vlasničke strukture.

Bankarski menadžment ima glavnu ulogu u obezbjeđivanju sigurnosti, efikasnosti i profitabilnosti poslovanja banaka, a nadzor nad poslovanjem banke vrši državna institucija za prudenciju superviziju. Bankarska supervizija je tradicionalni koncept nadzora bankarskog poslovanja od strane nadležnih državnih institucija.

Zadaci supervizije su:

- amortizacija poremećaja,
- zaštita depozita,
- zaštita povjerenja.

Intenzitet supervizorske pažnje i stepen njene zabrinutosti za pojedine banke mora da zavisi isključivo od rezultata objektivnog rangiranja banaka, a ne od zahtjeva od pojedinih interesnih grupa. Predmet supervizorskog posmatranja pri rangiranju banaka su: finansijski, upravljački i rukovodni aspekt, te ispravnost primjenjivanih politika i procedura i stepen implementacije propisanih standarda i principa. U posljednjem desetljeću sa razvojem novih finansijskih instrumenata te razlike postepeno nestaju te postoje opšteprihvaćeni stav da je nužno osigurati sistem nadzora koji će adekvatno obuhvatiti sve djelove finansijskog sistema te djelotvornim nadzorom osigurati stabilnost cijelog sistema. Međutim rasprave o tome kako optimalno organizovati institucionalni ustroj nadzora bankarskog sistema, a da on efikasno osigura stabilnost finansijskog sistema pokazuju da ne postoji rješenja u zemljama EU u proteklom razdoblju i nadalje uočava prisutnost nekoliko osnovnih modela institucionalnog ustroja nadzora banaka.

Bazelski Komitet je preko tri stuba Bazela II, postavio temelje za regulatorni model koji promoviše sigurnije banke. Ovaj okvir ostaje danas validan. Bazel III je njegov produžetak - ali sa kritičkim dodacima, kao što su koeficijent leveridža, makroprudencijalni plašt i okvir likvidnosti. Sada ono što se zahtjeva za primjenu tih novih pravila jeste jaka supervizija.

LITERATURA

1. Alan C. Shapiro, Modern Corporate Finance, Maxwell Macmillan International editions, New York, 1991.
2. B. England, Theory and problems of intermediate accounting, McGraw Hill, New York, 1992.
3. Erich A. Helfert, Techniques of Financial Analysis, Seventh Edition, IRWIN, Boston, 1991.
4. Robert F. Meigs, Walter B. Meigs, Accounting, The Basis for Business Decisions, McGraw – Hill Publishing Company, New York, 1990.
5. Bernard J. Foley, Tržišta kapitala (Capital Markets), MATE (Macmillan education LTD), drugo izdanje (London, UK, 1991), Zagreb, 1998.
6. Cairns D, MRS 8.6, Vodič za primjenu međunarodnih računovodstvenih standarda, Faber & Zgombić Plus, Zagreb, 1996.
7. Franck K. Reilly, Investment analysis and Portofolio menagement, third edition, The Dryden Press, Fort Worth, 1989.
8. Spremić, Sadržaj i bitne karakteristike računovodstvenih i finansijskih izvještaja, XVI Simpozij, Savez računovodstvenih i finansijskih radnika Hrvatske, Zagreb, 1991.
9. Marinko Markić, Finansijski menadžment, Sarajevo, 2010.
10. I. Šošić, V. Serdar, Uvod u statistiku, Školska knjiga, Zagreb, 1992.
11. Intermediate Financial Management, The Dryden Press, 1984.
12. J. Kralj, L. Repovžem, Finančno upravljanje organizacij združenega dela, Delo, TOZD, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1980.
13. James C. Van Horne, Finansijsko upravljanje i politika (Finansijski menadžment), deveto izdanje, MATE, Zagreb, 1997.